

Marcin Wielec

Katedra Postępowania Karnego Wydział Prawa i Administracji,
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Zasada prawdy w postępowaniu karnym i administracyjnym w perspektywie orzeczniczej

Streszczenie: Zasada prawdy jest obecna w każdej procedurze prawnej tj. w postępowaniu karnym, postępowaniu cywilnym czy postępowaniu administracyjnym i sądowo-administracyjnym. Niemniej jednak rozumienie i funkcjonowanie zasady prawdy nie jest jednolite. Sama zasada prawdy spełnia kilka funkcji i posiada duży zakres oddziaływania w każdej z tych procedur. W opracowaniu podjęto próbę przeanalizowania respektowania zasady prawdy na obszarze postępowania karnego i szeroko rozumianego postępowania administracyjnego przez pryzmat orzecznictwa sądowego w sprawach karnych i sprawach administracyjnych.

Słowa kluczowe: postępowanie karne, zasada prawdy, postępowanie administracyjne, postępowanie sądowo-administracyjne

1. Uwagi ogólne

Afirmacja postulatu ciągłego poznawania prawdy powinna stanowić naturalny element sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Sądy, jako główny podmiot wymiaru sprawiedliwości, z racji nadanych kompetencji powinny dążyć do poznania wszystkich okoliczności sprawy, w której podejmują się wydania finalnego orzeczenia. Podobnie postulat ten powinien być realizowany wszędzie tam, gdzie działają organy administracji publicznej posiadające ustawowe imperium decydowania o prawach i zobowiązaniach jednostki. Innymi słowy, w każdej zaistniałej sytuacji wymagającej wydania decyzji czy sądowego rozwiązania sytuacji konfliktowej, uprawnione podmioty decyzyjne mają obowiązek poznać prawdę o zdarzeniu, które stało się przedmiotem przeprowadzonego postępowania. Poznanie

prawdy o zdarzeniu zakłada tutaj zapoznanie się ze stanowiskiem stron, racjami stron, posiadanymi i przedstawionymi dowodami, ustalenie stanu faktycznego w zgodzie z prawdziwym przebiegiem zdarzenia i ostateczne wydanie prawidłowego rozstrzygnięcia w sprawie.

Prawda zatem sytuuje się w centrum działalności organów władnych do wydawania szeroko rozumianych rozstrzygnięć, bez względu na ich rodzaj oraz typ prowadzonego postępowania. Są to zarówno sądy powszechne, sądy szczególne jak i organy administracji publicznej. Wielość tych podmiotów powoduje obawę przed różnorodnymi sposobami rozumienia pojęcia prawdy. W efekcie pojęcie to na obszarze procedur prawnych nie jest i nigdy nie było jednolite. Obszarem pierwotnych analiz dla pojęcia prawdy jest filozofia i częściowo teologia. Natomiast prawda na obszarze zagadnień prawnych to zagadnienie związane głównie z procedurami jurydycznymi, a w nich z problematyką szeroko rozumianych kwestii dowodowych.

Skoro prawda to niezbędny element podejmowanych decyzji administracyjnych czy wydawanych wyroków sądowych, to warto przeanalizować wybrane stanowiska orzecznicze sądów powszechnych, tj. sądów karnych oraz sądów szczególnych – sądów administracyjnych, pod kątem co najmniej trzech zagadnień: po pierwsze – rozumienia i roli prawdy w tych dwóch rodzajach postępowań, po drugie – sposobów dochodzenia prawdy oraz skutków jej poznania i po trzecie – próby komparatystycznego porównania zasad funkcjonowania prawdy w nurcie karno-proceduralnym i administracyjno-proceduralnym.

Polem analizy będą tu dwa niezależne systemy proceduralne tj. prawno-karny i prawno-administracyjny. *Prima facie*, obydwie podane obszary są merytorycznie odległe od siebie. Niemniej jednak, właśnie w tych obszarach ustawodawca mocno akcentuje zasadę prawdy. Wynika to prawdopodobnie z ukształtowanych normatywnych modeli dwóch postępowań, ponieważ ustawodawca zarówno w postępowaniu karnym jak i szeroko rozumianym postępowaniu administracyjnym, przewiduje szerokie spectrum działania dla konkretnych organów wyposażając je w odpowiednią legitymację do kształtowania pozycji jednostki w państwie.

2. Normatywne ujęcie zasady prawdy.

Na podstawie powyższych spostrzeżeń formułowany jest wniosek, że pojęcie prawdy, które powinno być punktem odniesienia dla wszystkich

wspomnianych organów, może mieć jednak wiele znaczeń i sposobów jej funkcjonowania i rozumienia.

Obecnie na kanwie prawniczych stanowisk utarł się pogląd, zgodnie z którym wyróżnia się prawdę materialną (obiektywną) i prawdę formalną (sądową). Ta pierwsza to ustalenie przez odpowiedni organ prawdziwej (rzeczywistej) relacji o zdarzeniu, zaś ta druga to relacja ustalona przez sąd jedynie na podstawie dowodów przedstawionych przez strony niezależnie od tego jaki był rzeczywisty przebieg zdarzenia (Kmiciek i Skrętowicz 2009; 85).

W tym kontekście – pomijając poglądy na temat prawdy funkcjonujące w innych dziedzinach aniżeli prawo – warto wskazać, że to właśnie w obszarze prawnym zagadnienie prawdy jest jednym z kluczowych i jednocześnie kontrowersyjnych pojęć.

Każda z obowiązujących procedur prawnych (karna, administracyjna, cywilna) zawiera w mniejszym lub większym stopniu odesłania do prawdy. Oczywiście jest, że wyrok czy decyzja administracyjna wydana przez sąd lub organ administracji publicznej będzie sprawiedliwym rozstrzygnięciem tylko wówczas, jeżeli będą one podjęte w zgodzie z prawdą czyli z prawidłowo ustalonym stanem faktycznym. Już dawno określono, że „prawdziwość ustaleń jest bezwzględną przesłanką prawidłowości odpowiedniej decyzji” (Cieślak 1955; 112) Sprawiedliwość ściśle związana jest z prawdą w tym znaczeniu, że nawet pomimo utrudnień czy braku aktywności strony, a nawet w opozycji do osobistych oczekiwań stron, ustawodawca przewiduje szereg obiektywnych mechanizmów dedykowanych do jej poznania i określa wyjątkową jej rangę i pozycję. Sygnalizuje się bowiem, że zasada prawdy wynika wprost z konstytucyjnej gwarancji w postaci prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP) oraz z gwarancji prawidłowego przypisania osobie odpowiedzialności karnej (art. 42 ust. 1 zd. 1 Konstytucji RP) (Boratyńska i in. 2013; 17).

Spojrzenie na specyfikę i przeznaczenie władzy sądowniczej sprawia, że bez wątpienia prawda – dla tego rodzaju organów władzy – powinna być wartością samą w sobie. Inaczej przyjmuje i godzi się zainteresowana jednostka z treścią wydanej wobec niej decyzji czy treścią ogłoszonego wyroku, jeżeli postępowanie było przeprowadzone rzetelnie tj. odpowiedzialny organ poznał wszystkie okoliczności sprawy, obiektywnie rozważył racje strony i wydał orzeczenie. Tylko w takich realiach wydane orzeczenie będzie posiadać atrybut sprawiedliwości.

Ażeby poznanie prawdy było kardynalnym wyznacznikiem dla organów sądowniczych oraz innych organów decyzyjnych, pojęcie to powinno

posiadać odpowiednią formułę normatywną, a w tym odpowiednie mechanizmy jej ustalania. Wyniesienie postulatu dochodzenia do prawdy, jako podstawowej wartości w procedurze prawnej, zakłada stworzenie podstawy prawnej zawierającej powinność lub wprost nakaz, zobowiązujący do poznania rzeczywistej, a więc prawdziwej relacji. W odmiennym przypadku ustalenia niezgodne z rzeczywistością spowodują oparcie orzeczenia na fikcji lub może nawet gorzej na nieprawdziwości. Przyjmuje się przecież, że pod względem procesowym „prawda” to tyle co sąd prawdziwy, a więc sąd zgodny z rzeczywistością, o której się orzeka (Cieślak 1984; 324).

Wszystkie powyższe uwagi uznał ustawodawca i uczynił z pojęcia prawdy w reżimie proceduralnym jedną z kardynalnych zasad zarówno w postępowaniu karnym, jak i w postępowaniu administracyjnym, a także dalej w postępowaniu sędow-administracyjnym.

Na obszarze tych odległych od siebie merytorycznie procedur prawda została podniesiona do rangi głównej zasady, a więc uniwersalnego wzorca wartości, którego należy przestrzegać na każdym etapie postępowania.

Aktualnie w tych dwóch reżimach proceduralnych chodzi o sygnalizowaną już prawdę materialną (obiektywną), która definicyjnie zaczerpnięta jest z rozważań Arystotelesa i Św. Tomasza z Akwinu, rozumianą jako zgodność dokonanych ocen i prowadzonych sądów ze stanem faktycznym z którego one wynikają (tzw. *adequatio rei et intellectus*) (Jabłońska – Bonca 1999; 80, Klejnowska i in. 2011; 45, Murzynowski 1976; 131).

Dla porządku rzeczy koniecznością jest wspomnieć, że nie zawsze jednak prawda materialna podnoszona jest do pierwszorzędnej wartości w procedurze prawnej.

Zgoła odmienne założenie odnośnie do pojęcia i funkcjonowania prawdy odnaleźć można chociażby w postępowaniu cywilnym. Od szeregu nowelizacji zapoczątkowanych jeszcze w latach dziewięćdziesiątych obserwuje się powolne odchodzenie w postępowaniu cywilnym od zasady prawdy materialnej, niestety na korzyść prawdy formalnej (Jaśkiewicz 2013; 32). Z jednej strony wzmacnia się tym kontradyktoryjność i dyspozytywność tego postępowania, lecz z drugiej redukuje się mocno rolę sądu ograniczając go do roli samotnego arbitra bez znacznych kompetencji do korekcyjnego podejmowania m.in. inicjatyw dowodowych z urzędu. W ten sposób pozbawia się lub mocno ogranicza się sąd w działalności podejmowanej *ex officio* a skierowanej na sądowe poszukiwanie prawdy. Na podstawie chociażby art. 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeksu postępowania cywilnego (Dz. U. z 2014 r. poz. 101, ze zm.) to strony i uczestnicy postępowania obowiązani są dokonywać czynności procesowych zgodnie z dobrymi obyczajami, dawać wyjaśnienia co do okoliczności sprawy zgodnie z prawdą i bez zatajania

czegokolwiek. Z treści tego przepisu wynika, że jest on adresowany do stron prowadzonego postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 1998r., II KKN 104/98). W kontekście treści tego przepisu przyjęto pogląd, że aktywność sądu w dociekanii prawdy powinna polegać jedynie na przeprowadzeniu dowodów zgłoszonych przez strony, udzielania stronom niezbędnych pouczeń co do czynności procesowych, i wyjątkowo ewentualnego dopuszczenia dowodu niewskazanego przez strony, ale tylko wówczas jeżeli sąd powziął o nim wiadomość z akt sprawy lub z oświadczeń strony (Zieliński 2014; 45). Strony postępowania cywilnego będą raczej zainteresowane przedstawieniem okoliczności sprawy pod kątem przyszłych korzystnych dla nich rozstrzygnięć sądu. Dojdzie do ustalenia wspomnianej prawdy formalnej, która będzie tu łączyć zgodność ustaleń sądu jedynie z materiałem procesowym przedstawionym przez strony i zebrany w aktach sprawy (Wiśniewski 2013; 55, Knoppek 2005; 9, Knoppek 2007; 5, Jankowski 2014; 117). Dotychczasowe wyartykułowanie m.in. prekluzji dowodowej w postępowaniu cywilnym, czyli wprowadzenia limitacji czasowej dopuszczalności i prezentacji sądowi orzekającemu faktów i dowodów na poparcie udowodnianej tezy, też mocno ogranicza postulat dojścia do prawdy materialnej.

Odmierna sytuacja występuje w tytułowych systemach proceduralnych, które wynoszą prawdę materialną do rangi jednej z najważniejszych zasad funkcjonujących w tych postępowaniach (Waltoś 2005; 212; Grzegorzczak i Tylman 2014; 80; Murzynowski 1976; 129; Hofmański i in. 2011; 47; Łaszczyca i in. 2010; 111; Wierzbowski i in. 2013; 20).

Znaczące miejsce zasady prawdy w tych postępowaniach oczywiście powoduje to, że jest ona wzorcem odniesienia dla organu sądowego, co oczywiście nie pozostaje bez wpływu na efekty działalności orzeczniczej sądów powszechnych i szczególnych.

3. Ujęcie zasady prawdy w wybranym orzecznictwie sądów karnych.

Zasada prawdy w postępowaniu karnym wynika z treści art. 2 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, ze zm.; dalej też: k.p.k.), zgodnie z którym podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne. Innymi słowy, zasada prawdy – wedle treści tego przepisu – to zgodność sądów ludzkich z obiektywną rzeczywistością (Bieńkowska i in. 2012; 84). Jest to zatem prawda materialna, u której fundamentów leży kluczowe założenie, że w ogóle prawdę o zdarzeniu można poznać poprzez precyzyjne odtworzenie

przeszłego zdarzenia stanowiącego przedmiot procesu karnego (Ponikowski i in. 2012; 48). Stąd prawda materialna to ustalenia zgodne z obiektywną rzeczywistością, które są czynione w procesie karnym, w związku z orzekaniem o odpowiedzialności karnej sprawy przestępstwa (Murzynowski 1976; 130).

Wprawdzie w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 33, poz. 313, ze zm.) ustawodawca nie zawierał konkretnego unormowania, z którego wynikałaby zasada prawdy, lecz już wówczas nie przeszkadzało to w przyjęciu zasady prawdy jako jednej z najważniejszych zasad tego postępowania (Cieślak 1955; 120). Zresztą wówczas zauważano już ważną rolę i przeznaczenie zasad postępowania karnego, które tworzą zręby postępowania karnego i są pewnymi ideami kształtującymi proces karny (Kalinowski i in. 1960; 13).

Natomiast już w ustawie z 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 13, poz. 96, ze zm.) ustawodawca zawarł odpowiednie odesłanie poprzez treść art. 2 § 1 pkt 2, zgodnie z którym przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby m.in. podstawę wszelkich rozstrzygnięć stanowiły ustalenia faktyczne odpowiadające prawdzie (Bafia i in. 1971; 10).

Zasada prawdy w postępowaniu karnym ma bardzo pojemny zasięg, ponieważ dotyczy ona wszystkich organów postępowania przygotowawczego (m.in. Prokuratora, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Straży Celnej, Straży Granicznej etc.) oraz wszystkie sądy (orzekające w pierwszej i drugiej instancji, Sąd Najwyższy, sądy funkcjonujące w postępowaniu wykonawczym) (Hofmański i in. 2014; 304). Wyjątkowe znaczenie zasady prawdy w postępowaniu karnym potwierdza orzecznictwo gdzie stwierdza się że jest ona „jedną z podstawowych zasad procesu karnego, zgodnie z którą podstawę wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 22 stycznia 2001 r., II AKa 249/2000, Prokuratura i Prawo – dodatek 2002/10 poz. 19, Krakowskie Zeszyty Sądowe 2002/11 poz. 34). Podkreślana jest przez to nadrzędność tej dyrektywy nad innymi zasadami procesowymi, o czym ma świadczyć po pierwsze – bezpośredniość związania z celem prowadzonego postępowania, co jest niczym innym jak bezwarunkowym dążeniem do ustalenia prawdy oraz, po drugie – ściśle oddziaływanie na cały model postępowania karnego, gdzie ustalenie prawdy jest głównym substratem (Prusak 2004; 214).

Skoro poznanie prawdy to podstawa do określania odpowiedzialności karnej osoby, to naturalne jest, że dyrektywa prawdy odnosi się głównie do organów sądowych orzekających w sprawach karnych. Dochodzenie do prawdy to obowiązek sądu, bowiem to „sąd ma obowiązek dochodzenia

prawdy obiektywnej, także w sytuacji, gdy strony, zachowując wstrzeźliwość w tym zakresie nie wnioskują przeprowadzenia nowych dowodów, ale ma obowiązek czynić to tylko wtedy, jeżeli dokonując oceny dotychczas ustalonego materiału dowodowego uzna, że materiał ten jest niepełny, niekompletny i należy go dla całkowitego wyjaśnienia sprawy o te dowody uzupełnić” (postanowienie Sądu Najwyższego z 11 marca 2003 r., III, KKN 94/01, LEX nr 78409). Sąd jako główny dysponent atrybutu osądzania osoby musi dążyć do poznania prawdy, niezależnie od stanowiska stron. Nie podlega dyskusji, że „obowiązkiem sądu orzekającego jest omówienie całości materiału dowodowego i jego końcowa ocena” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 22 października 2013 r., II AKa 181/13, LEX 1433587). Stwierdza się również wprost, że „z uwagi na zasadę prawdy ciąży na każdym organie prowadzącym postępowanie w tym i na sądzie obowiązek dowodzenia a więc przeprowadzenia dowodów z uwagi na konieczność ustalenia prawdy o zdarzeniu przestępnym” (wyrok Sądu Najwyższego z 20 lipca 1987 r., II KR 167/87, Inf. Praw. 1-3/1988, poz. 16).

Skoro zasada prawdy jest postulatem, zgodnie z którym organ sądowy w postępowaniu karnym powinien podejmować rozstrzygnięcia na podstawie okoliczności udowodnionych, to naturalnym jest, że dotyczy ona niewątpliwie części postępowania karnego związanej z przeprowadzeniem dowodów. Dlatego „zasada prawdy materialnej wyrażona w art. 2 § 2 k.p.k. wprowadza w procesie karnym wymóg opierania wszelkich rozstrzygnięć na zgodnych z prawdą ustaleniach faktycznych. Chodzi w tym przypadku o ustalenia udowodnione, a więc takie, gdy w świetle przeprowadzonych dowodów fakt przeciwny dowodzeniu jest niemożliwy lub wysoce nieprawdopodobny” (postanowienie Sądu Najwyższego z 4 kwietnia 2013 r., V KK 13/13, LEX nr 1312594; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 30 grudnia 2010 r. II AKa 280/10).

Traktowanie zasady prawdy jako jednej z podstawowych zasad procesu karnego blokuje wszelkie inne inicjatywy, w stosunku do których istnieje obawa, że ich wykonywanie może odbywać się kosztem poznania prawdy. Dotyczy to wszelkich zamierzeń mających na celu zbyt szybkie, a więc często mało precyzyjne przeprowadzenie postępowania i w efekcie nieustalenie prawdy i skutek w postaci wadliwości wyroku. Orzecznictwo m.in. wskazuje, że „z dążenia do realizacji tej zasady nie można zrezygnować jedynie dla spełnienia postulatu szybkości postępowania (zakończenia sprawy w rozsądnym terminie – art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k.), a w razie konfliktu między tymi regułami pierwszeństwo ma dotarcie wszelkimi dostępnymi środkami procesowymi do prawdy (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 22 stycznia 2001 r. II AKa 249/00, LEX nr 55375).

Analiza zebranego materiału dowodowego w postępowaniu karnym to ocena wszystkich dowodów i ustalenie okoliczności faktycznych sprawy. Analiza ta zgodnie z art. 410 k.p.k. znajduje się w uzasadnieniu wyroku. Właśnie tam następuje ustalenie i prezentacja prawdziwego przebiegu zdarzenia, bowiem „ustalając podstawę faktyczną wyroku, sąd powinien na każde ustalenie powołać dowód, na podstawie którego czyni to ustalenie, zaś w żadnym razie nie może ograniczyć się do generalnego powołania dowodów. Oczywiście jest, że w dalszej części uzasadnienia należy przeprowadzić analizę wszystkich zebranych dowodów i podać przyczyny dania wiary tym dowodom, na których oparte zostały ustalenia faktyczne i uzasadnić, dlaczego nie uznano dowodów przeciwnych, co dopiero czyni zadość obowiązkom sądu, wynikającym z zasady prawnej obiektywnej wynikającej z treści art. 2 § 2 k.p.k. oraz art. 410 k.p.k.” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 19 października 2006 r., II AKa 145/06, LEX nr 217105).

Na kanwie przepisów postępowania karnego zasada prawdy materialnej to również widoczne powiązania z innymi zasadami tego postępowania, na przykład z zasadą obiektywizmu. „[Z]asada obiektywizmu nie dotyczy wyłącznie sposobu traktowania oskarżonego, lecz również stosunku organów procesowych do innych uczestników postępowania i zakazuje kierunkowego nastawienia do sprawy, celem ułatwienia realizacji statutowanej w art. 2 § 2 k.p.k. zasady prawdy materialnej” (wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 5 grudnia 2013 r., II AKa 143/13, LEX nr 1422326).

W postępowaniu karnym istotnym elementem w analizowanej zasadzie prawdy jest cecha wiarygodności zebranych dowodów oraz ich dalszej logicznej interpretacji. Przyjmuje się bowiem, że „przekonanie sądu o wiarygodności lub niewiarygodności określonych dowodów pozostaje pod ochroną zasady wyrażonej w art. 7 k.p.k. wtedy tylko, kiedy spełnione są warunki: ujawnienia całokształtu okoliczności sprawy (art. 410 k.p.k.) w granicach respektujących zasadę prawdy obiektywnej (art. 2 par. 2 k.p.k.), rozważenia wszystkich okoliczności zgodnie z zasadą określoną w art. 4 k.p.k. oraz wyczerpującego i logicznego – z uwzględnieniem wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego – uzasadnienia przekonania sądu (art. 424 par. 1 pkt 1 k.p.k.)” (wyrok Sądu Najwyższego z 23 lipca 2003 r., V KK 375/02, LEX nr 80278).

Dotychczas przedstawione poglądy orzecznictwa w sprawach karnych można podzielić na dwie podstawowe grupy. Pierwsza – poglądy odnoszące się do ogólnie rozumianej zasady prawdy w postępowaniu karnym oraz druga – poglądy odnośnie do kwestii obowiązku sądu w postaci podejmowania indywidualnego działania nakierowanego na poznanie prawdy o zdarzeniu.

Zaobserwować można również inną grupę orzeczeń nawiązujących do postulatu poznania prawdy w postępowaniu karnym. Dotyczy ona korelacji zasady prawdy w stosunku do postępowania sądowego prowadzonego w drugiej instancji. Skoro bowiem ocena dowodu była wadliwa, a więc np. nie ustalono stanu faktycznego w zgodzie z prawdą, to jedynym momentem na potrzebną korektę jest tu postępowanie odwoławcze. Nie ma wątpliwości, że przyznanie zasady prawdy statusu podstawowej i naczelnej zasady postępowania karnego implikuje również kwestie kontroli drugoinstancyjnej. Zasada prawdy jawi się wówczas jako istotny element kontroli i oceny orzeczenia sądu pierwszej instancji. Wówczas jest ona rozumiana jako jedno z kryteriów tej kontroli.

Niemniej jednak zwraca się uwagę, że treść przepisu art. 2 § 2 k.p.k. to ogólny treściowo postulat i ciężko jest przy takim stopniu ogólności prowadzić aktywną kontrolę instancyjną. Podkreśla to orzecznictwo stwierdzając, że „naczelna zasada procesu karnego należy do dyrektyw o charakterze ogólnym, stąd też naruszenie tego przepisu nie może stanowić samodzielnie podstawy kasacji” (wyrok Sądu Najwyższego z 30 stycznia 2013 r., III KK 173/12, LEX nr 1288691). Wyjściem z sytuacji jest uszczegółowienie skutków obrazy zasady prawdy poprzez wskazanie dalszych przepisów proceduralno-karnych, związanych w realizacją zasady prawdy, które poprzez wadliwe ustalenia faktyczne również podlegają obrazy. Stąd wniosek istniejący w nauce postępowania karnego, że respektowanie zasady prawdy i rozumienie jej jako ewentualnego kryterium oceny orzeczenia sądu pierwszej instancji powinno się odbywać już na kanwie przepisów szczegółowo określających nakazy lub zakazy organu prowadzącego postępowanie. Dopiero wskazanie obrazy tych konkretnych w treści przepisów może uzasadniać prawidłowość zarzutu apelacyjnego czy nawet zarzutu kasacyjnego.

W tym ogólnym kontekście orzecznictwo prezentuje jednolity pogląd. Podkreśla się, że właśnie „ogólne deklaracje zawarte w art. 2 k.p.k. lub art. 4 k.p.k., których realizację stanowią dopiero konkretne normy procesowe regulujące kształt poszczególnych instytucji, uprawnień stron i obowiązków organów, nie mogą stanowić wyłącznej podstawy zarzutów kasacyjnych” (postanowienie Sądu Najwyższego z 20 listopada 2012 r., V KK 106/12, LEX nr 1231645) czy też podkreśla się, że „podstawy apelacji nie może stanowić zarzut obrazy art. 2 § 2 k.p.k. Przepis ten bowiem ma charakter ogólny i nie reguluje zasad postępowania w sprawach karnych, a jedynie określa cel do osiągnięcia, które[mu] służą konkretne poszczególne przepisy mające te postępowanie ukształtować” Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 30 stycznia 2013 r., II AKa 395/12, LEX nr 1305940).

Gdzie indziej sygnalizuje się ponownie, że „przepisy art. 4, 2 § 2, 2 § 2 pkt 1 k.p.k. w ogóle nie mogą być samodzielną podstawą kasacji, ponieważ formułują one tylko zasady procesowe, których wysoki poziom abstrakcji normatywnej powoduje, że bez powiązania ich z konkretnymi przepisami prawa procesowego, «ucieleśniającymi» te wskazania ogólne, wykluczone jest posługiwanie się nimi nie tylko w kasacji, ale w jakimkolwiek środku odwoławczym” (postanowienie Sądu Najwyższego z 30 lipca 2008 r., II KK 93/08, LEX nr 448993). Odnosnie zaś do celu reguły z art. 2 § 2 k.p.k. wskazuje się, że artykuł ten, „mający charakter ogólny, określa jedynie cele postępowania karnego i kilka obowiązujących w tym postępowaniu zasad (m.in. zasadę prawdy materialnej wyrażoną w art. 2 § 2 k.p.k.). Skoro przepis ten nie reguluje przebiegu procesu karnego, nie może być mowy o jego naruszeniu w sposób poddający się kontroli instancyjnej. Przedmiotem naruszenia mogą być bowiem tylko normy konkretyzujące ogólne zasady procesowe, a zwłaszcza normy nakazujące lub zakazujące dokonywania określonych czynności w odpowiedniej sytuacji procesowej” (postanowienie Sądu Najwyższego z 27 marca 2007 r., III KK 461/06, LEX nr 257881).

Generalnie zarzut apelacyjny oparty na obrazie przepisów proceduralnych musi być aktywną krytyką ustaleń poczynionych przez sąd pierwszej instancji. Potwierdza to pogląd, że „zarzut obraży prawa procesowego powinien opierać się na naruszeniu norm tworzących konkretne nakazy lub zakazy, a nie norm o charakterze ogólnym, taki zaś charakter mają właśnie np. art. 2 § 2 k.p.k. i art. 4 k.p.k.” (postanowienie Sądu Najwyższego z 8 stycznia 2007 r., II KK 123/06, LEX nr 459747; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 24 września 1998 r., II AKa 162/98, LEX nr 35257).

4. Ujęcie zasady prawdy w wybranym orzecznictwie sądów administracyjnych.

Przechodząc do realiów postępowania administracyjnego, warto już na początku zauważyć, że ten rodzaj procedury jest w tytułowej materii bardziej treściowo rozbudowany i uporządkowany, aniżeli w kodeksie postępowania karnego.

Wpierw zauważyć trzeba, że ustawodawca przyjął taki model, że w przepisach ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2013 r. poz. 267, ze zm.; dalej: k.p.a.) w jednym miejscu tj. w rozdziale 2 k.p.a., zawarł podstawowe zasady postępowania administracyjnego. Wyrażna jest tu różnica, bowiem ustawodawca w postępowaniu administracyjnym od razu założył i sformułował określone wartości,

jako podstawowe zasady postępowania administracyjnego w jednym miejscu opatrując ten rozdział tytułem zasady ogólne. Brak jest odrębnego rozdziału traktującego o zasadach w kodeksie postępowania karnego. Zauważa się wprawdzie, że Kodeks postępowania administracyjnego szereguje zasady, lecz nie wyodrębnia ich nazw, bowiem to już jest domena piśmiennictwa (Jaworska – Dębska i in. 2013; 168). Niezaprzeczalnie przyjąć trzeba, że są to jednak zasady postępowania administracyjnego, konstruujące postępowanie administracyjne w podstawowym i najważniejszym zarysie. To że są to zasady ogólne postępowania administracyjnego potwierdza zresztą tytuł rozdziału 2 k.p.a. określony właśnie jako „Zasady ogólne”. Podkreśla się często w doktrynie, że istotną funkcją tych zasad ogólnych w postępowaniu administracyjnym jest „przyczynienie się do ujednolicenia wykładni przepisów proceduralnych ponieważ podporządkowują reguły wykładni poszczególnych przepisów kodeksu postępowania administracyjnego pewnej naczelnej podstawowej idei (wskazówce) zawartej w stosowanej zasadzie” (Chorąży i in. 2009; 36). Nadto przyjmuje się, że zasady w postępowaniu administracyjnym wykraczają znacznie poza kwestie związane z procedurą administracyjną, i część z nich „powinna być realizowana przez organy administracji publicznej w każdej z ich działalności, także poza postępowaniem administracyjnym zmierzającym do wydania decyzji” (Zimmermann 2014; 135). Wiele zgromadzonych w rozdziale 2 k.p.a. zasad ogólnych postępowania administracyjnego ma konotacje konstytucyjne (Adamiak i in. 2014; 32). Zasady ogólne stanowią dlatego nawet pewnego rodzaju aksjomat dla postępowania administracyjnego (Zimmermann 2013; 85).

Zasada prawdy w postępowaniu administracyjnym ulokowana jest w treści przepisu art. 7 k.p.a., zgodnie z którym, w toku postępowania organy administracji publicznej stoją na straży praworządności, z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli.

W ten sposób także w postępowaniu administracyjnym omawianej zasadzie prawdy materialnej przyznano widoczny priorytet. Tutaj także zasada prawdy związana jest ściśle z procesem dowodzenia, określanym jako proces ustalenia okoliczności mających znaczenie dla wydania rozstrzygnięcia w sprawie (tzn. ustalenia zakresu dowodzenia, poszukiwania źródeł dowodowych, przeprowadzenia czynności dowodowych, skonfrontowania okoliczności uznanych za udowodnione w sprawie z normą prawną) (Wincenciak 2008; 184). Stąd podkreśla się bezkompromisowo, że „organ prowadzący postępowanie musi dążyć do ustalenia prawdy materialnej i według swej

wiedzy, doświadczenia oraz wewnętrznego przekonania ocenia wartość dowodową poszczególnych środków dowodowych, wpływ udowodnienia jednej okoliczności na inne okoliczności” (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 20 sierpnia 1997 r., III SA 150/96, LEX nr 30848). Przedstawia się, że „realizacja zasady prawdy obiektywnej wymaga, aby dopuścić jako dowód w sprawie wszystko, co może przyczynić się do wyjaśnienia stanu faktycznego, a nie jest sprzeczne z prawem (art. 75 k.p.a.)” (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 16 listopada 1984 r., II SA 1223/84, ONSA 1984, nr 2, poz. 109).

Obecna formuła przepisu art. 7 k.p.a. została ukształtowana w drodze nowelizacji z 2011 r. (ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego oraz ustawy – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, Dz. U. Nr 6, poz. 18), w której to stronom postępowania przyznano również inicjatywę dowodową. Słusznie jednak podkreśla się, że „intencją projektodawców tego zapisu był zamiar «zaktywizowania stron». Jednak owa aktywizacja powinna być traktowana wyłącznie jako wzmocnienie uprawnień strony w zakresie żądania od organu określonego działania i nie może stać się furtką uprawniającą organ do przetrzucania na stronę ciężaru postępowania dowodowego” (W. Federczyk i in. 2013; 21).

W tym kontekście – podobnie jak przy rozważaniach na obszarze postępowania karnego – to właśnie na organach administracji spoczywa obowiązek wyjaśnienia wszelkich okoliczności sprawy i ustalenia prawdy w sensie materialnym (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gdańsku z 25 kwietnia 2012 r., II SA/Gd 53/12, LEX nr 1164472). Postępowanie administracyjne, a później i ewentualne postępowanie sądowo-administracyjne podporządkowane jest prawdzie materialnej. Zasada prawdy w postępowaniu administracyjnym dotyczy każdego z etapów postępowania, a więc również wszystkich prowadzonych w drugiej instancji (Łaszczyca i in. 2010; 117).

W orzecznictwie sądów administracyjnych problematyka funkcjonowania zasad ogólnych postępowania administracyjnego była wielokrotnie podnoszona.

W orzeczeniach tych sądów podkreśla się, że m.in. „zasady ogólne postępowania administracyjnego wyrażone zwłaszcza w art. 7 – 11 k.p.a. są integralną częścią przepisów regulujących procedurę administracyjną i są dla organów administracji wiążące na równi z innymi przepisami tej procedury, przy czym art. 7 k.p.a. jest nie tylko zasadą dotyczącą sposobu prowadzenia postępowania, lecz w równym stopniu wskazówką interpretacyjną prawa materialnego, na co wskazuje zwrot zobowiązujący organ do – załatwienia

sprawy – zgodnie z tą zasadą” (wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 4 czerwca 1982r., I SA 258/82, ONSA 1982, nr 1, poz. 54).

Warto wspomnieć tu, że przepis art. 7 k.p.a. zawiera generalnie dwie zasady właściwe temu postępowaniu, które mają pierwszorzędne znaczenie tj. zasada prawdy obiektywnej oraz – zasada uwzględnienia interesu społecznego oraz słusznego interesu strony. Aczkolwiek to z pierwszej z wymienionych zasad głównie wynika konieczność uzyskania w toku postępowania takiego materiału dowodowego i takiego obrazu stanu faktycznego, który jest zgodny z rzeczywistością (por. uzasadnienie wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 26 września 1995 r., SA/Lu 1929/94, LEX nr 26977).

Wielokrotnie w orzecznictwie w sprawach administracyjnych akcentowano połączenie zasady prawdy z celem tego postępowania. Sąd określił, że „oparcie postępowania administracyjnego na zasadzie prawdy materialnej (obiektywnej) oznacza, że celem postępowania jest ustalenie tej prawdy w oparciu o fakty i okoliczności udowodnione. Dotarcie do prawdy materialnej następuje dzięki zgromadzeniu odpowiedniego materiału dowodowego, a następnie jego ocenie. Organ administracji powinien podjąć wszelkie kroki niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego sprawy (art. 7 k.p.a.). Właściwa realizacja zasady prawdy obiektywnej zawsze zależy od przestrzegania gwarancji zawartych w przepisach procedury administracyjnej, regulujących postępowanie dowodowe. Zasada prawdy obiektywnej wytycza cel postępowania dowodowego (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Białymstoku z 17 stycznia 2008 r., II SA/Bk 649/07, LEX nr 509178).

Nie ma wątpliwości, że prawo organu do dysponowania zakresem postępowania dowodowego oraz zasada swobodnej oceny dowodów są konsekwencją zasady prawdy obiektywnej (art. 7 k.p.a.). Organ prowadzący postępowanie musi mieć możliwość rozszerzenia zakresu postępowania dowodowego w miarę potrzeby dla ustalenia prawdy obiektywnej i możliwości swobodnej oceny uzyskanych w tej drodze dowodów (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 5 listopada 2013 r. II SA/Wa 1238/13, LEX nr 1411149). Tam natomiast, gdzie postępowanie administracyjne wkracza w obszar, w którym w stosunku do strony postępowania znajduje zastosowanie sankcja o charakterze karnym, winno to postępowanie być przeprowadzane wyjątkowo starannie i ze szczególną dbałością w zakresie postępowania dowodowego, które ma służyć realizacji zasady prawdy obiektywnej (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 11 marca 2008 r., VI SA/Wa 2254/07, LEX nr 489198).

Pod względem kontroli sądowej działań organów administracji publicznej przyjmuje się, że „aby ocenić/skontrolować decyzję organu, sąd

musi dysponować ustaleniami i stanowiskiem organu co do wszystkich okoliczności, które determinują sposób objętego tą decyzją rozstrzygnięcia sprawy. Inaczej kontrola sądownoadministracyjna jest niemożliwa, a zaskarżona decyzja podlega uchyleniu” (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 24 stycznia 2013 r., VIII SA/Wa 707/12, LEX nr 1274891). Nadto nie budzi kontrowersji, że „organy administracyjne orzekają według stanu faktycznego i prawnego istniejącego w dacie wydawania przez nie decyzji. Obowiązek ten dotyczy również organu drugiej instancji, co wynika z zasady dwuinstancyjności postępowania administracyjnego. Zgodnie z nią organ drugiej instancji ma obowiązek uwzględnić aktualny stan faktyczny i prawny istniejący w dacie wydawania decyzji drugoinstancyjnej. Niezrealizowanie tego obowiązku łączy się z uchybieniem zasadzie prawdy obiektywnej” (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 16 kwietnia 2010 r. II SA/Kr 541/09, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych).

Gdzie indziej również stwierdza się, że „wyrażona w art. 7 k.p.a. zasada postępowania administracyjnego odnosi się w równym stopniu do zakresu i wnikliwości postępowania wyjaśniającego i dowodowego, jak i do stosowania norm prawa materialnego, to jest do całokształtu przepisów prawnych służących załatwieniu sprawy. Art. 7 k.p.a. nie ustala hierarchii interesu społecznego i słusznego interesu obywateli ani też nie określa zasad rozstrzygania konfliktów między nimi. Z jego brzmienia wynika, iż ustawodawca przyjmuje regułę, zgodnie z którą oba te interesy podlegają równorzędnej ochronie bez dominacji którekolwiek z nich. W państwie prawa nie ma bowiem miejsca dla mechanicznie i sztywno pojmowanej nadrzędności interesu ogólnego nad interesem indywidualnym” (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 12 września 2008 r., V SA/Wa 943/08, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych).

Dochodzenie do prawdy w postępowaniu administracyjnym jest tak daleko respektowane, że nawet działanie strony za pomocą profesjonalisty nie zwalnia organu administracji od obowiązku poznania prawdy. Potwierdza to kolejny judykat, zgodnie z którym to „nawet występowanie radcy prawnego w imieniu strony postępowania nie powoduje sytuacji, w której organ mógłby zostać zwolniony z obowiązku dokładnego ustalenia stanu faktycznego. Wynika to z regulacji art. 7 k.p.a., ustanawiającego jedną z ogólnych zasad postępowania administracyjnego, która winna być bezwzględnie przestrzegana przez organ” (wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 7 grudnia 2007 r., VI SA/Wa 1541/07, Centralna Baza Orzeczeń Sądów Administracyjnych).

Brak inicjatywy organu administracji publicznej w podjęciu czynności mających na celu zebranie kompletnego materiału dowodowego, w szczególności gdy strona samodzielnie wykazuje w tym kierunku inicjatywę m.in. składając odpowiednie wnioski dowodowe, uznać trzeba za obrazę przepisów postępowania administracyjnego. W efekcie wydana decyzja administracyjna może być wadliwa.

5. Komparatystyczne ujęcie zasady prawdy w postępowaniu karnym i postępowaniu administracyjnym.

Przedstawione sygnałne poglądy orzecznictwa w sprawach administracyjnych również potwierdzają, że – podobnie jak przy postępowaniu karnym – adresatem zasady prawdy są organy administracji publicznej prowadzące postępowanie.

W postępowaniu administracyjnym zarzut podniesiony czy to w odwołaniu od decyzji czy to w skardze do wojewódzkiego sądu administracyjnego lub w skardze do Naczelnego Sądu Administracyjnego, wydaje się, że – pomimo również ogólności treści art. 7 k.p.a. – może oparty być samodzielnie o obrazę treści tego przepisu. Między innymi naruszenie zasady prawdy będzie przybierało postać obrazu art. 7 k.p.a., gdy organ nie zgromadził kompletnego materiału dowodowego, a zgodnie z art. 7 k.p.a. powinien o to zadbać z urzędu, czyli z własnej inicjatywy.

Niewątpliwie przepis art. 7 k.p.a. wzmacnia jeszcze treść art. 77 § 1 k.p.a., zgodnie z którym to właśnie na organie ciąży obowiązek zebrania i rozpatrzenia całego materiału dowodowego w sposób wyczerpujący. Stąd można również postawić zarzut obrazu art. 7 k.p.a. w połączeniu z przepisem art. 77 § 1 k.p.a. Aczkolwiek kluczowa jest tu treść art. 7 k.p.a., gdzie to ustawodawca wskazuje, że to z urzędu organy administracji publicznej podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli.

Tymczasem zasada prawdy funkcjonująca w kodeksie postępowania karnego wskazuje, że podstawą wszelkich rozstrzygnięć powinny stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne (art. 2 § 2 k.p.k.). Widać zatem, że w tym kodeksowym opisie zasady prawdy na obszarze procedury karnej nie ma zawartego wprost nakazu, aby to z urzędu legitymowane podmioty dochodziły do poznania prawdy o zdarzeniu i na tej podstawie wydawały odpowiednie orzeczenia.

Stopień trudności wzrasta się w procedurze karnej wraz z niedawną nowelizacją kodeksu postępowania karnego z dnia 13 września 2013 r., a wchodzącą całościowo w życie ostatecznie w lipcu 2015 r. (ustawa z dnia 13 września 2013 r., o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1247). Jest to wyjątkowo gruntowna nowelizacja kodeksu postępowania karnego, zmieniająca całkowicie filozofię i metodę prowadzenia postępowania karnego, zwłaszcza w części odnoszącej się do kwestii dowodowych. Wprawdzie nowelizacja nie objęła zmianą treści art. 2 § 2 k.p.k., lecz mocno zmieniono m.in. przepis art. 167 k.p.k., zgodnie z którym dotychczas dowody przeprowadza się na wniosek strony, podmiotu określonego w art. 416 k.p.k. albo z urzędu (Grzegorzczuk i Tylman 2009; 452). Przepis ten dawał możliwość aktywnego oddziaływania w warstwie dowodowej dla stron, ale również i dla sądu, który obok stron miał inicjatywę dowodową i sam mógł w miarę potrzeby przeprowadzać dowody. Przepis ten określa podmioty posiadające inicjatywę dowodową (Święcicki i in. 2013; 530). Zaznacza się, że „skoro ustawa wymaga od organu procesowego, przed wszystkim od sądu orzekającego o winie i karze, aby podstawą orzeczenia były prawdziwe ustalenia faktyczne, musi zarazem dać sądowi możliwość ich ustalenia” (Gardocka 2005; 105). Rozwiązanie to było bardzo pozytywne, bowiem dawało w pełni wyraz postulatowi poznawania prawdy, którą próbowano poznać z każdej możliwej strony (oskarżenia, obrony, sądu). Rozwiązanie to łączyło ze sobą zarówno kontradyktoryjność w postępowaniu dowodowym (inicjatywa dowodowa stron), jak i działanie z urzędu (inicjatywa dowodowa sądu) (Grzeszczuk 2014; 208). Skoro strony, a więc czy to prokurator działający jako oskarżyciel publiczny, czy to oskarżony wraz ze swoim obrońcą lub nawet pokrzywdzony działający jako oskarżyciel posiłkowy, nie posiadali inspiracji do sprawdzenia pewnej ważnej dla przedmiotu sprawy okoliczności, czy to z uwagi na brak spostrzegawczości lub z uwagi na brak stosownych korzyści, sąd mógł samodzielnie potrzebny dowód przeprowadzić. Sąd korzystający lub nie korzystający z inicjatywy dowodowej na podstawie obecnej redakcji przepisu art. 167 k.p.k. ma prawo samodzielnie oceniać, czy dany dowód może przybliżyć wyjaśnienie rzeczywistego przebiegu zdarzenia będącego przedmiotem rozpoznania (wyrok Sądu Najwyższego z 5 stycznia 1999 r., III KKN 213/97, Prok. i Pr. nr 9, poz. 14 – dodatek). Stąd w nauce procedury karnej bezkompromisowo przyjmowano, że „sąd może wprowadzić do postępowania dowód niezależnie od stron i *quasi* stron, a nawet wbrew ich woli” (Grzegorzczuk 2008; 377).

Dotychczasowe funkcjonowanie art. 167 k.p.k. nie budziło większych zastrzeżeń, bowiem sąd w postępowaniu dowodowym poprzez przyznanie

mu odpowiednich inicjatyw dowodowych mógł samodzielnie korygować braki dowodowe (Prusak 1999; 488).

Aktualnie na mocy wspomnianej nowelizacji z 27 września 2013 r., przepis art. 167 § 1 k.p.k. będzie posiadał następujące brzmienie: w postępowaniu przed sądem, które zostało wszczęte z inicjatywy stron, dowody przeprowadzane są przez strony po ich dopuszczeniu przez prezesa sądu, przewodniczącego wydziału lub sąd. W razie niestawiennictwa strony, na której wniosek dowód został dopuszczony, a także w wyjątkowych wypadkach, uzasadnionych szczególnymi okolicznościami, dowodów przeprowadza sąd w granicach tezy dowodowej. W wyjątkowych przypadkach, uzasadnionych okolicznościami, sąd może dopuścić i przeprowadzić dowód z urzędu.

Nowelizacyjne brzmienie przepisu mocno ogranicza w pierwszej kolejności inicjatywę dowodową sądu przesuwając główny ciężar prowadzenia dowodzenia, a więc prowadzenia czynności zmierzających do przedstawienia i ustalenia prawdy, na strony postępowania karnego. Przypomina to znaną już z postępowania cywilnego zasadę kontradiktoryjności, która w postępowaniu karnym była wprawdzie znana, lecz z uwagi na model i specyfikę tego postępowania znacznie okrojona. Wprowadzenie nowego brzmienia art. 167 k.p.k. uzasadnia pojawiającą się w poglądach praktyki i doktryny procesu karnego obawę o prawidłowość realizacji zasady prawdy w postępowaniu karnym, skoro to strony będą wiodły prym w postępowaniu dowodowym, a rolę sądu w tej materii ograniczono do wyjątkowych sytuacji.

Zapewne czas pokaże jak zasada prawdy oraz jej „okołoznaczeniowe” wspierające ją przepisy Kodeksu postępowania karnego będą funkcjonować w tym nowym brzmieniu, aczkolwiek podnoszone w nauce i praktyce procesu karnego krytyczne spostrzeżenia na temat przeprowadzonej nowelizacji nie są pozbawione rozsądnych argumentów. Nieoceniona stanie się tu perspektywa orzecznicza.

6. Uwagi podsumowujące.

Analizując porównawczo zasadę prawdy w realiach procedury karnej i procedury administracyjnej, można sformułować kilka reasumujących uwag.

Po pierwsze – widoczne jest zarówno w jednej jak i w drugiej procedurze funkcjonowanie zasady prawdy w znaczeniu prawdy obiektywnej rozumianej jako nakaz wnikliwego poznania i ustalenia realnego przebiegu zdarzenia będącego przedmiotem prowadzonego postępowania.

Po drugie – w tych dwóch procedurach zasada prawdy obiektywnej – jak na razie – jest wartością samą w sobie, nierzadko powiązaną z innymi zasadami proceduralnymi, przez co tworzy się silny konglomerat ponadczasowych wartości proceduralnych obligujących podmioty postępowania do określonych zachowań.

Po trzecie – zasada prawdy materialnej w obydwu postępowaniach oddziałuje w całej rozciągłości postępowania sięgając również do postępowania odwoławczego i spełniając tam – wspólnie z innymi przepisami proceduralnymi – funkcję wzorca kontroli instancyjnej.

Po czwarte – nie bez znaczenia jest jednak to, że w procedurze administracyjnej dokonano racjonalnego uporządkowania zasad ogólnych i zamieszczenia ich w odrębnym rozdziale kodeksu postępowania administracyjnego, wzmacniając tym samym rangę tych zasad, czego nie można spotkać w postępowaniu karnym.

Po piąte – art. 7 k.p.a. oraz inne z nim powiązane przepisy nie zostały natenczas zmienione (poza wspomnianą nowelizacją z 2011 r.) i raczej prawidłowo funkcjonują, natomiast wprowadzenie art. 2 § 2 k.p.k. nie został objęty ostatnią wskazywaną nowelizacją kodeksu postępowania karnego, to już nowelizacja art. 167 k.p.k. może budzić uzasadnione kontrowersje, głównie odnośnie do problemów z realizacją naczelnej zasady procesu karnego w postaci zasady prawdy.

W świetle powyższego może nie bez racji są postulaty nauki o stworzeniu na najwyższym poziomie normatywnym swego zabezpieczenia postulatu dochodzenia prawdy w postępowaniach prawnych, zwłaszcza w tych, gdzie organy publiczne posiadają mocne „argumenty prawne” wobec jednostki w postaci przymusu czy represji. Chodzi tu głównie o stworzenie dla zasady prawdy obiektywnej wprost konotacji konstytucyjnych, a więc umieszczenie regulacji prawnych w normach konstytucyjnych nadających odpowiedni wymiar i znaczenie tej zasadzie (Nita i Świątłowski 2012; 33; Boratyńska i in. 2009; 15; Chojniak 2013; 18). Poglądy te wpisują się w tezę, że skoro prawda jest nieodłącznym elementem sprawiedliwego postępowania, a więc i ostatecznego wyroku podejmowanego w każdym postępowaniu prawnym, to wszelkie możliwe mechanizmy jej legalnego poznania powinny być tu wykorzystane i zabezpieczone.

Wprowadzenie istniejącego ograniczenia w poznaniu prawdy w tych dwóch postępowaniach, to jednak prawdę można poznać innym środkiem lub metodą aniżeli tą zabronioną. Ograniczenia w poznaniu prawdy mogą być przecież zakorzenione w przepisach rangi konstytucyjnej i muszą być respektowane. Między innymi na gruncie postępowania karnego przybierają postać

zakazów dowodowych, a więc reguł zabraniających przeprowadzenie dowodu w określonych warunkach lub uzyskania określonego dowodu (Cieślak 1955; 264; Kwiatkowski 2001; 71). Z uwagi na respektowanie wartości najwyższego rzędu jak prawo do prywatności, prawo do wolności sumienia i religii etc., dojście do prawdy materialnej wprowadzie podniesione do rangi naczelnej zasady procesowej, nie zawsze posiada walor bezwzględności (Prusak 2003; 214). Zakaz dowodowy funkcjonuje w sytuacjach w których „korzyść wynikająca z ustalenia prawdy może czasem okazać się mniejsza w porównaniu z niekorzyścią jaką pociągnąć może za sobą przeprowadzenie dowodu” (Śliwiński 1959; 308).

Zwiększenie inicjatywy dowodowej stron w postępowaniu karnym i jednocześnie znaczne zmniejszenie w tym roli sądu wespół z funkcjonowaniem sygnalizowanych uzasadnionych ograniczeń proceduralnych (m.in. zakazów dowodowych), mocno komplikuje sprawę i sprawia, że powoli w postępowaniu karnym prawda materialna ewoluuje w niebezpiecznym kierunku prawdy formalnej.

Natomiast zasada prawdy materialnej – w tej czystej materialnej postaci – wydaje się, że jest wciąż kardynalną i niezmienną wartością w postępowaniu administracyjnym i sądowno-administracyjnym. Wobec prowadzonych rozważań pojawia jest postulat *de lege ferenda* jakoby jednak dążyć do ujednolicenia normatywnej postaci zasady prawdy, zwłaszcza tam, gdzie procedury prawne dają organom procesowym monopol na stosowanie przymusu i represji (Konarski i in. 2014; 93).

Literatura

- Adamiak B. Borkowski J. (2014) *Postępowanie administracyjne i sądowno administracyjne*, C.H. Beck, Warszawa
- Bafia J. Bednarzak J. Flemming M. Kalinowski S. Kempisty H., Siewierski M. (1971) *Kodeks postępowania karnego*, Komentarz, Warszawa
- Bieńkowska B., Kruszyński P., Kulesza C. Piszczyk P. Pawelec S. (2012) *Wykład prawa karnego procesowego*, Temida 2, Warszawa
- Boratyńska K.T. Chojniak Ł., Jasiński W. (2013) *Postępowanie karne*, C.H. Beck, Warszawa
- Boratyńska K.T. Górski A. Sakowicz A. Ważny A. (2009) *Kodeks postępowania karnego*, Komentarz, C.H. Beck, Warszawa
- Chojniak Ł. (2013). *O zasadzie prawdy materialnej w procesie karnym w świetle Konstytucji RP*, Państwo i Prawo, Nr 9, s. 18-29

- Chorąży K., Taras W., Wróbel A. (2009) *Postępowanie administracyjne, egzekucyjne i sądowno administracyjne*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa
- Cieślak M. (1955) *Zagadnienia dowodowe w procesie karnym*, Warszawa
- Cieślak M. (1984) *Polska procedura karna*, Warszawa
- Federczyk W., Klimaszewski M., Majchrzak B. (2013) *Postępowanie administracyjne*, C.H. Beck, Warszawa
- Gardocka T. (2005) *Postępowanie karne, podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Zrzeszenia Prawników Polskich, Warszawa
- Grzegorzczak T. (2008) *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym – komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Grzegorzczak T., Tylman J. (2009) *Polskie postępowanie karne*, Lexis Nexis, Warszawa
- Grzegorzczak T., Tylman J. (2014) *Polskie postępowanie karne*, Lexis Nexis, Warszawa
- Grzeszczyk W. (2014) *Kodeks postępowania karnego*, Lexis Nexis, Warszawa
- Hofmański P. (red.), Sadzik E., Zgryzek K. (2011) *Kodeks postępowania karnego*, Tom I, C.H. Beck, Warszawa, Tom. I
- Hofmański P. (red.) (2014) *System Prawa Karnego Procesowego*, Zasady procesu karnego, T. III, cz. 1, Lexis Nexis, C.H. Beck, Warszawa
- Jabłońska – Bonca J. (1999) *O prawie, prawdzie i przekonywaniu*, Wydawnictwo Bałtyckiej Szkoły Humanistycznej, Koszalin
- Jankowski J. (2014) *Dążenie do poznania prawdy w procesie cywilnym*, Acta Universitatis Lodziensis, Folia Iuridica z 2014r., Nr 73, s. 117-127
- Jaśkiewicz J. (2013) *Poznanie faktów w postępowaniu cywilnym*, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Jaworska – Dębska B., Duniewska Z., Michalska – Badziak R., Olejniczak – Szałowska E. (2013) *Prawo administracyjne – pojęcia, instytucje, zasady w teorii i orzecznictwie*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Kalinowski S., Siewierski M. (1960) *Kodeks postępowania karnego*, Komentarz, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa
- Klejnowska M., Kłak C.P., Sobolewski Z., Sowiński P.K. (2011) *Proces karny część ogólna*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Kmieciak R., Skrętowicz E. (2009) *Proces karny – cz. ogólna*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Knoppek K. (2007) *Problem dopuszczania przez sąd dowodów z urzędu w postępowaniu cywilnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* z 2007r., Zeszyt nr 3, s. 5-10
- Knoppek K. (2005) *Zmierzch prawdy obiektywnej w procesie cywilnym*, *Palestra* z 2005r., Nr 1 -2, s. 9-14

- Konarski M., Woch M. (2014) *Sila i przemoc jako atrybut władzy państwowej*, w: Konarski M., Wielec M., Woch M. Prawa człowieka w państwie, Wydawnictwo Expol – Włocławek, Warszawa 2014
- Kwiatkowski Z. (2001) *Zakazy dowodowe w postępowaniu karnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice
- Łaszczyca G, Martysz C., Matan A. (2010) *Kodeks postępowania administracyjnego*, Wolters Kluwer, komentarz, T. 1. Warszawa
- Murzynowski A. (1976) *Istota i zasady procesu karnego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa
- Nita B., Światłowski A. (2012) *Kontradiktoryjny proces karny (między prawdą materialną a szybkością postępowania)*, Państwo i Prawo, Nr 1, s. 33-49
- Ponikowski R., Posnow W., Świda Z. (2012) *Postępowanie karne*, części ogólna, Wolters Kluwer, Warszawa.
- Prusak F. (1999) *Kodeks postępowania karnego*, Komentarz, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa.
- Prusak F. (2003) *Postępowanie karne, wprowadzenie, zasady procesu karnego*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Prawa, Warszawa
- Śliwiński S. (1959) *Polski proces karny przed sądem powszechnym*, zasady ogólne, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa
- Święcicki D., Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski M. (2013) *Kodeks postępowania karnego*, komentarz, Lexis Nexis, Warszawa
- Waltoś S. (2005) *Proces karny – zarys systemu*, Warszawa, Lexis Nexis,
- Wierzbowski M., Szubiakowski M., Wiktorowska A. (2013) *Postępowanie administracyjne – ogólne podatkowe, egzekucyjne i przed sądami administracyjnymi*, C.H. Beck, Warszawa
- Wincenciak M. (2008) *Sankcje w prawie administracyjnym i procedura ich wymierzania*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Wiśniewski T. (2013) *Przebieg procesu cywilnego*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Zieliński A. (2014) *Kodeks postępowania cywilnego*, komentarz, C.H. Beck, Warszawa
- Zimmermann J. (2013) *Aksjomaty prawa administracyjnego*, Wolters Kluwer, Warszawa
- Zimmermann J. (2014) *Prawo administracyjne*, Wolters Kluwer, Warszawa

Abstract: The principle of truth is present in every legal procedure, for example, in criminal proceedings, civil proceedings or administrative proceedings and judicial administration. Nevertheless, understanding and functioning of the principles of truth is not uniform. The same principles of truth has several functions and has a considerable range of impact in each of

these procedures. The study attempts to analyze the implementation of the principle of truth in the area of criminal procedure and administrative procedure through the prism of judicial decisions in criminal and administrative cases.